

СОЛИҚ ИМТИЁЗЛАРИНИ ҚЎЛЛАШНИНГ ХОРИЖ АМАЛИЁТИ

Исаев Аслиддин Икром ўғли

Тошкент давлат иқтисодиёт университети ҳузуридаги
«Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришнинг илмий
асослари ва муаммолари» илмий-тадқиқот маркази

Аннотация. Мақолада тадқибкорлик субъектларига солиқ имтиёзларини беришнинг хориж амалиёти ўрганилган. Тадқибкорлик субъектларига бериладиган солиқ имтиёзлари одатда муайян фаолиятни рағбатлантириш, иқтисодий ўсишни рағбатлантириш ва инвестицияларни рағбатлантиришга қаратилган. Тадқиқот иши якунида муаллиф томонидан хулоса ва таклифлар шакллантирилган.

Калит сўзлар: солиқ, солиқ тизими, фискал сиёсат, солиқ имтиёзи, солиқ чегирмалари, самарадорлик, инвестиция, рағбатлантириш.

ЗАРУБЕЖНАЯ ПРАКТИКА ПРИМЕНЕНИЯ НАЛОГОВЫХ ЛЬГОТ

Исаева Аслиддина Икрама ўғли

Научно-исследовательский центр «Научные основы
и проблемы развития экономики Узбекистана»
при Ташкентском государственном экономическом университете

Аннотация. В статье исследуется зарубежная практика предоставления налоговых льгот хозяйствующим субъектам. Налоговые льготы, предоставляемые хозяйствующим субъектам, обычно направлены на стимулирование определенных видов деятельности, стимулирование экономического роста и поощрение инвестиций. В конце исследовательской работы автором сформулированы выводы и предложения.

Ключевые слова: налог, налоговая система, фискальная политика, налоговые льготы, налоговые вычеты, эффективность, инвестиции, льготы.

FOREIGN PRACTICE OF APPLYING TAX BENEFITS

Isaev Asliddin Ikram ugli

Scientific research center "Scientific bases
and problems of development of the economy of Uzbekistan"
under the Tashkent State University of Economics

Abstract. The article examines the foreign practice of granting tax benefits to business entities. Tax incentives given to business entities are usually aimed at stimulating certain activities, stimulating economic growth and encouraging investment. At the end of the research work, the author formulated conclusions and suggestions.

Key words: tax, tax system, fiscal policy, tax relief, tax deductions, efficiency, investment, incentives.

Кириш.

Солиқ имтиёзлари хорижий инвестицияларни жалб қилиш ва иқтисодий ўсишни рағбатлантириш учун ҳукуматлар томонидан кенг қўлланиладиган воситадир. Солиқ имтиёзлари бутун дунё бўйлаб ҳукуматлар томонидан инвестицияларни жалб қилиш, иқтисодий ўсиш ва ривожланишни рағбатлантириш ва иш ўринларини яратиш учун қўлланилади.

Солиқ имтиёзлари муайян мувофиқлик мезонларига жавоб берадиган корхоналар учун солиқларни камайтириш ёки озод қилишни англатади. Солиқ имтиёзлари солиқ таътилларидан тортиб солиқ имтиёзлари ва чегирмаларгача кўп шаклларда намоён бўлади. Ушбу имтиёзларнинг мақсади корхоналарни маълум бир жойга, саноатга ёки секторга сармоя киритишга ундашдир. Тадбиркорлик субъектларига бериладиган солиқ имтиёзлари одатда муайян фаолиятни рағбатлантириш, иқтисодий ўсишни рағбатлантириш ва инвестицияларни рағбатлантиришга қаратилган. Ушбу тадқиқот ишимизда хорижда амалга оширилган илмий ишларни ўрганиб, кичик бизнесни ривожлантиришда солиқ имтиёзларининг аҳамияти қанчалик таъсирга эга эканлигини ўрганишни мақсад қилганмиз.

Адабиётлар шарҳи.

Солиқ имтиёзлари доирасида турли соҳа ва тармоқлар доирасида кўплаб тадқиқотлар ўтказилган бўлиб, уларда аниқ биз томонимиздан олиб борилган мавзунинг ўзи бўлмасда, солиқ имтиёзларининг афзалликлари камчиликлари борасида кўплаб фикрлар келтириб ўтилади. Шунинг учун биз тадқиқот доирасида турли хил ёндашувларга асосланган илмий тадқиқотларга мурожаат қилишимиз мумкин.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (2020) маълумотларига кўра, 2016 йилдан 2030 йилгача меҳнат бозорига янги келганлар учун дунё бўйлаб йилига 1 470 миллион иш ўрни керак бўлади. Сўнгги ўн йил ичида корхоналар минглаб одамлар учун кўплаб иш ўринлари яратиб, глобал иқтисодиётнинг муҳим ўйинчиларига айланган бўлсада, солиққа тортиш каби кўплаб муаммолар, айниқса ривожланаётган мамлакатларда, уларга зарур ижтимоий ўзгаришларни амалга оширишга тўсқинлик қилмоқда (Гбато, 2017).

Ушбу мақолада эътибор қиладиган бўлсак, корхоналар иш ўринларини яратишда ҳал қилувчи роль ўйнасада, солиққа тортиш муаммолари, хусусан, ривожланаётган мамлакатларда зарур ижтимоий ўзгаришларга тўсқинлик қилмоқда.

Агар солиқ имтиёзлари йирик фирмаларга кучлироқ таъсир этса, улар турли ўлчамдаги ва тузилмадаги фирмалар ўртасидаги рақобатни бузиши мумкин (Геммел ва бошқалар, 2018).

Маффини ва бошқаларнинг (2016) фикрича “Кўпгина дастлабки тадқиқотлар солиқ сиёсатининг инвестицияларга таъсирини ўргансада, аксарияти ривожланган мамлакатларга асосланади, асосий хабар солиқ имтиёзлари инвестицияларни рағбатлантириши мумкин, ammo иқтисодий жиҳатдан самарали бўлмаслиги мумкин.

Дунё бўйлаб мамлакатларнинг тахминан тўртдан уч қисми корпорацияларга хайрия ташкилотларига ҳисса қўшиш учун солиқ имтиёзларини беради (Қуиск ва бошқалар, 2014). Ушбу рағбатлантиришлар жамият учун фойдали деб ҳисобланган давлат товарларини хусусий тарзда таъминлашни осонлаштиришга қаратилган. Бироқ, бу субсидиялар ҳукуматнинг даромадларини йўқотишига олиб келади. Иқтисодий назария шуни кўрсатадики, хайрия фаолияти учун субсидиялар, агар улар хайрия миқдорини этарлича катта ўсишига олиб келадиган бўлса, мақсадга мувофиқдир (Саэз, 2004). Бироқ, бир нечта истиснолардан ташқари, бизнес хайриялари учун солиқ имтиёзларининг самарадорлиги ҳақида кам нарса маълум.

Ҳукуматнинг молиявий ва фискал ёндашувидан фойдаланган ҳолда электр транспорт воситаларини сотиш ва инфратузилмасини рағбатлантиришнинг иккита стандарт сиёсати мавжуд, яъни солиқ имтиёзлари ва молиявий субсидиялар (Агатон ва бошқалар, 2019).

Эътибор берилса, ушбу адабиётлар таҳлилида солиқ имтиёзларининг мураккаб табиати, уларнинг турли тармоқларга потенциал таъсири, самарадорлиги ва иқтисодий самарадорлигини тушуниш зарурлигини таъкидлайди.

Тадқиқот методологияси.

Мақолада солиқ имтиёзлари назарий жиҳатдан кўриб чиқилган бўлиб, таҳлилнинг анализ, синтез, индукция, дедукция ва илмий абстракция усуллари қўлланилган ҳолда илмий натижалар ишлаб чиқилди. Кўплаб иқтисодчи олимларнинг адабиётлари шарҳи библиографик таҳлил усули воситасида амалга оширилган.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Солиқ имтиёзларини тадбиркорликни ривожлантиришдаги таъсирини хорижий иқтисодчиларнинг тадқиқотлари асосида ўрганиш, бизнингча, зарур илмий хулосаларни шакллантиришга хизмат қилади. Ушбу қисмда олиб борилган тадқиқотларни бирма-бир

ўрганиб чиқсак, жумладан, юқори солиққа тортиш корхона ривожланишига салбий таъсир қилади, деган ғоя Рамсейнинг (1927) асосий ишига бориб тақалади. У бозорлар рақобатбардош ва ташқи таъсирларсиз, истеъмолчи ва ишлаб чиқарувчиларнинг хоҳиш-истаклари қавариқ эканлиги ҳақидаги стандарт фаразларни кўриб чиқади, бу бозор мувозанати Парето оптимали (биринчи ижтимоий фаровонлик теоремаси) эканлигини англатади. "Рамси қоидаси" деб номланувчи товарларга солиқ ставкаларининг оптимал ечими талабнинг нарх эгилувчанлиги паст бўлган товарлар учун солиқ ставкалари юқори бўлиши кераклигини билдиради. Шунга кўра, талабнинг ноль нарх эгилувчанлиги бўлган товарлар мавжуд бўлса, унда солиқ биринчи навбатда уларга йўналтирилиши керак. Рамсей қоидасининг мантиқи шундан иборатки, солиқ юкининг ортиши билан боғлиқ маржинал йўқотиш барча бозорларда бир хил бўлиши керак. Агар товарга бўлган талаб эластик бўлса, солиқ юкининг ошишига жавоб (алмаштириш эффекти) катта бўлади. Шунинг учун заиф эластик товарлар билан тенглаштиришни тиклаш учун биз ушбу эластик товарларга нисбатан паст солиқ ставкаларини белгилашимиз керак. Бу салбий таъсир суб-оптималлик йўналишида шахсларнинг қарорларини ўзгартиришдан келиб чиқади.

Энген (1996) солиқларнинг ижтимоий инновацияларга таъсир қилиши мумкин бўлган бешта мумкин бўлган механизмни аниқлайди: Инвестициялар ставкаси солиқлар билан тўсқинлик қилиши мумкин, масалан, корпоратив даромад солиғи, шахсий даромад солиғи ва капитал даромад солиғи; солиқлар бўш вақтни танлашни бузиш орқали ишчи кучи таклифининг ўсишини секинлаштириши мумкин; улар илмий-тадқиқот ва ишланмалар (Ар-ге) харажатларини чеклаш орқали маҳсулдорликнинг ўсишига таъсир қилиши мумкин; улар меҳнат унумдорлиги паст бўлиши мумкин бўлган бошқа (камроқ солиқ солинадиган) тармоқларга ресурслар оқимини келтириб чиқариши мумкин ва улар ишчиларни солиқ талаб қиладиган ишларни бажаришдан тўхтатиб, инсон капиталидан самарали фойдаланишни бузиши мумкин.

Лаффер (2004) ўзининг "Кўп солиқ солиқни ўлдиради" деган машҳур формуласи орқали ҳаддан ташқари оширилган солиқ унинг қўлланиладиган базасини йўқ қилишини кўрсатади ва паст солиқлар энг динамик корхоналарни пул ишлашга инвестиция қилишга ундайди, чунки даромадлар солиқлар камроқ таъсир қилади. Лаффер эгри чизиғи солиқдан кейин бир марталик даромад кўпайган тақдирда инвесторлар кўпроқ инвестиция қилади деган тахминга асосланади. Лаффернинг фикрича, солиқ ставкаларини пасайтириш ундиришни яхшилаш орқали даромадни ошириши мумкин.

Абдул (2015) "фуқаролар ва иқтисодиёт олдидagi ўз мажбуриятларини бажариш учун ҳар бир мамлакат турли воситалар орқали сафарбар қилиниши керак бўлган ресурсларга муҳтож, уларнинг энг муҳими солиқлар" ва ҳукумат паст даражадаги солиқларни ўрнатиши кераклигини таъкидлайди. Унинг фикрича, юқори солиқ ставкаси ҳукуматнинг солиқ тушумлари ва йиғимларини максимал даражада оширишини кафолатламайди, чунки юқори солиқ ставкалари ишни тўхтатиб, солиқ тўлашдан бўйин товлаш ва қочишга ундайди. Жисмоний шахслар, агар солиқдан кейинги даромадлари паст бўлса, камроқ ишлашни танлаши мумкин, бу эса камроқ жамғарма ва инвестицияларни англатади. Бинобарин, уни ўз зиммасига олишга қодир бўлган шахслардан ундириладиган жисмоний шахслардан олинадиган солиқлар миқдорини имкон қадар камайтириш, бунда психологик жиҳатдан тайёр бўлган шахсларни амалга ошириш имкониятини яратиш зарур. Шу тариқа у тадбиркорлар ва ишлаб чиқарувчилар учун солиқ юкини камайтириш тарафдори бўлиб, тадбиркорлар ва давлат даромадлари кўпроқ бўлишини таъминлаш орқали корхоналарни рағбатлантиришга хизмат қилади.

Гаутҳиер ва Реиникка (2006) инновацияларни рағбатлантириш бизнесни ривожлантириш учун қулай бўлган солиқ муҳитига боғлиқ эканлиги эътироф этилган бўлсада, ривожланаётган мамлакатларда бу боғлиқликни эмпирик тарзда текширишга жуда кам тадқиқотлар уринишган. Улар солиқ ислохотларининг солиқ тўлашдан бўйин товлаш ва имтиёзлар тарқалишига таъсирини, шунингдек, уларнинг давлатга таъсирини ўрганган. Солиқ ставкалари шундайки, кичик ва ўрта корхоналар одатда фирибгарлик ёки норасмий секторда фаолият юритиш орқали солиқ тўловларини камайтиради, бу эса инновациялар учун анча қулайроқдир, йирик фирмалар эса вақтинчалик имтиёзлар каби қонуний имтиёзларга эга бўладилар. Шаҳроди (2010) каби бир қанча муаллифлар солиқнинг фирма ўсишига таъсирини таҳлил қиладилар ва кичик ва ўрта корхоналарга нисбатан солиқ сиёсати уларнинг ўсишига ҳеч қандай ёрдам бермаслигини

кўрсатадилар. Бошқача айтганда, мураккаб ва ноқулай солиқ тизими тадбиркорлик ва инновацияларни бостиради.

Корем (2012) солиққа тортишнинг кичик ва ўрта корхоналарининг ўсишига таъсирини сиқиб чиқариш ёки бир-бирини тўлдириш нуқтаи назаридан баҳолайди. Расмий секторда (норасмий сектор кўпинча солиқдан қочиб кетади) кичик ва ўрта корхоналарининг сўровидан олинган бирламчи маълумотлардан фойдаланган ҳолда ва оддий энг кичик квадратлар ва логистик моделлаштиришга асосланиб, муаллиф солиққа тортиш ўсиш суръатларини чекловчи таъсир кўрсатади деган асосий натижаларга эришади.

Атаводи ва Ожека (2012) эҳтимолий ва эҳтимолли бўлмаган танламалар комбинацияси орқали олинган намунадаги сўровдан олинган бирламчи маълумотлардан фойдаланган ҳолда кичик ва ўрта корхоналари томонидан солиққа риоя қилмасликни рағбатлантирадиган ёки солиқ мажбуриятларига таъсир қилувчи омилларни баҳолайди ва тартиблайди. Аҳолининг адолатли вакилликни олиш учун кичик ва ўрта корхоналарни танлашда ҳам ҳукм, ҳам тасодифий танламалар қўлланилади. Муаллифлар шуни кўрсатадики, ариза беришнинг мураккаб тартиблари ва юқори солиқ ставкалари мамлакатнинг ушбу минтақасида кичик ва ўрта бизнес субъектлари томонидан талабларга риоя қилмаслик учун энг долзарб омиллардир; бироқ, бу фирмаларнинг солиқ мажбуриятлари кўп солиққа тортиш ва тегишли билимларнинг етишмаслиги каби параметрлар билан ҳам шартланган. Улар шуни кўрсатадики, агар кичик ва ўрта корхоналардан пастроқ солиқлар ундирилса, уларга бизнеснинг ривожланиши учун зарур бўлган бошқа фаолият учун этарли маблағ қолса, бу уларга рақобатбардош бозорда омон қолиш учун кўпроқ имконият яратади. Улар солиқ имтиёзларини оширишни тавсия этадилар, масалан, солиқ имтиёзлари, чунки улар ихтиёрий риоя қилишни рағбатлантиради ва келажакда потенциал солиқ тўловчилар бўлган инвесторларни жалб қилади.

Худди шундай, Саибу (2015) Африка давлатларининг саноат ўсишига солиқ имтиёзларининг таъсирини ўрганиб чиқди. Тадқиқотда ушбу Африка мамлакатлари солиқ имтиёзларининг иқтисодий ўсишга ижобий таъсирга эришиш учун жуда кам иш қилишларини тахмин қилинган ижобий муносабатларга нисбатан кўрсатиш учун оддий энг кичик квадратлар техникасидан фойдаланади. Сиянбола ва бошқалар (2017) Африканинг Сахрои Кабирдан олинган маълумотларидан фойдаланиб, солиқларни бузиш каби солиқ сиёсати ўзгарувчилари иқтисодий ўсишга салбий, аммо аҳамиятсиз таъсир кўрсатади, бузилмаган солиқлар эса иқтисодий ўсиш суръатларига ижобий, аммо аҳамиятсиз таъсир кўрсатади.

Корантенг ва бошқалар (2017) тадбиркорларнинг субъектив қарашлари, бизнес ўсиши, солиқ йиғиш ва солиққа риоя қилиш ўртасидаги муносабатларни таҳлил қилади. Кичик ва ўрта бизнес субъектлари ўртасида ўтказилган сўровдан олинган бирламчи маълумотлардан фойдаланган ҳолда, муаллифлар кичик ва ўрта бизнес субъектлари уларнинг ўсишига салбий субъектив қарашларга эга эканлигини кўрсатадилар, бу уларнинг умумий солиқ идрокига ва белгиланган солиқ нормалари ва қоидаларига риоя қилишга салбий таъсир қилади.

Игбиновиа анд Окое (2017) Нигерияда солиқ юки, солиқ имтиёзлари ва тадбиркорликни ривожлантиришга қизиқишларини аниқлаш учун Бенин ва Нигерия учун танланган тадбиркорларнинг ҳис-туйғуларини ўрганади. Турли даражадаги имтиёзларни акс эттирувчи 140 та фирма ўртасида ўтказилган кесмавий тадқиқот сўрови орқали улар Спирман даражаси корреляцияси ва оддий энг кичик квадратлар регрессияси усулларида фойдаланган ҳолда олинган бирламчи маълумотларни таҳлил қилиб, кўпчилик респондентлар солиқ юки тадбиркорлик фаолиятини сусайтиришини тасдиқлашини кўрсатади. Бундан ташқари, улар Нигерияда солиқ имтиёзлари ва тадбиркорликни ривожлантириш ўртасида ижобий, аммо аҳамиятсиз муносабатлар мавжудлигини тасдиқлайди.

Арибаба ва бошқалар (2019) тартибланган логистик регрессияни баҳолаш орқали улар солиққа тортиш ва тадбиркорлик барқарорлиги ўртасида сезиларли салбий таъсир борлигини, солиқ имтиёзлари ва ставкалари эса тадбиркорлик барқарорлиги билан ижобий боғлиқлигини аниқладилар. Муаллифларнинг фикрича, кичик ва ўрта корхоналар учун қулай солиқ режими тадбиркорликнинг барқарорлигини рағбатлантиради ва ижтимоий хизматларни қисқартиради. Муаллифлар Фарзбод (2000) натижаларини тасдиқлайдилар, у Эронда солиқ сиёсатининг кичик ва ўрта корхоналарга таъсирини таҳлил қилади ва кичик ва ўрта бизнесни солиққа тортиш муаммолари асосан солиқ ставкаларининг юқорилиги, солиқ имтиёзларининг пастлиги ва паст самарадорлик билан боғлиқлигини аниқлайди. Муаллиф кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватловчи солиқ тизимини қабул қилишни тавсия қилади.

Аканби (2020) 2010-2018 йиллар учун йиллик маълумотларни таҳлил қилиб, солиқ йиғиш ва фирмаларнинг инновацияларни рағбатлантириш таъсирини ўрганади. Муаллиф ҳукуматга иқтисодий ўсишни рағбатлантириш учун солиқ йиғиш механизмларини такомиллаштириш, ўсиш суръатларини оширувчи тармоқларни кўпроқ рағбатлантириш, иқтисодий ўсиш бўйича солиқ ислохотлари самарадорлигини баҳолашни тавсия қилади.

Дунёнинг кўплаб мамлакатларида инвестициялар ва иқтисодий ўсишни рағбатлантириш учун солиқ имтиёзлари дастурлари амалга оширилади. Масалан, АҚШда солиқ имтиёзлари ҳам федерал, ҳам штат даражасида хорижий инвестицияларни жалб қилиш ва иш ўринларини яратишга кўмаклашиш мақсадида кенг қўлланилади.

Европада Ирландия каби давлатлар Apple, Google ва Facebook каби компаниялардан хорижий сармояларни жалб қилиш учун солиқ имтиёзларидан муваффақиятли фойдаланганлар. Осиёда, Сингапур ва Малайзия каби давлатлар ўз мамлакатларига сармоя киритишни рағбатлантириш учун солиқ имтиёзлари дастурларини амалга оширдилар. Мисол учун, Ирландия Интеллектуал мулкни ривожлантирувчи ва тижоратлаштирувчи корхоналарга 6,25% пастроқ корпоратив солиқ ставкасини таклиф қилувчи Knowledge Development Box (KDB) деб номланувчи солиқ имтиёзлари дастурини амалга оширди. 2021 йилда КДБ 2016 йилда жорий этилганидан бери Ирландия ҳукумати учун корпоратив солиқдан 700 миллион евро даромад келтиргани хабар қилинган эди⁵⁸.

Сингапурда бизнес учун солиқ имтиёзлари, жумладан, солиқ таътиллари, солиқ имтиёзлари ва солиқ ставкалари пасайтирилган. Ушбу имтиёзларга эга бўлиш учун корхоналар муайян тармоқлар ёки ҳудудларга сармоя киритиш ёки маҳаллий аҳоли учун иш ўринларини яратиш каби муайян мезонларга жавоб бериши керак. Сингапур тадқиқот ва ишланмалар, интеллектуал мулкни ривожлантириш ва муайян соҳаларга инвестициялар каби муайян фаолият билан шуғулланувчи корхоналарга солиқ имтиёзларини таклиф қилади. Ушбу имтиёзларга солиқ имтиёзлари ва солиқ ставкаларининг камайтирилиши киради. 2020 йилда солиқ рағбатлантириш дастури натижасида 14,4 минг иш ўрни яратилди ва 10,6 миллиард сингапур доллари (тахминан 7,9 миллиард АҚШ доллари) сармоя киритилди⁵⁹.

Худди шундай, Гонконг корхоналар учун бир қатор солиқ имтиёзларини таклиф этади, жумладан, паст корпоратив солиқ ставкаси, даромадларнинг айрим турлари учун солиқ имтиёзлари ва тадқиқот ва ишланмалар учун солиқ имтиёзлари. Ушбу имтиёзлар бизнесни шаҳарга жалб қилиш ва иқтисодий ўсишга ёрдам бериш учун мўлжалланган.

Тадбиркорлик субъектларига солиқ имтиёзларини тақдим этувчи бошқа давлатлар қаторига корпоратив солиқ ставкаси паст, бир қатор солиқ имтиёзлари ва тадқиқот ва ишланмалар учун кредитларга эга бўлган Ирландия ва солиқ таътиллари, пасайтирилган солиқ ставкалари ва бошқа имтиёзларни таклиф қилувчи Бирлашган Араб Амирликлари киради.

Тадбиркорлик субъектларига солиқ имтиёзларини тақдим этишнинг кўплаб афзалликлари бор. Биринчидан, солиқ имтиёзлари хорижий инвестицияларни жалб қилишга ёрдам беради, бу эса иқтисодий ўсиш ва иш ўринлари яратиш имконини беради. Улар, шунингдек, корхоналарни маълум саноат ёки ҳудудларга сармоя киритишга ундаши мумкин, бу эса ушбу соҳаларда ривожланишга ёрдам беради.

Солиқ имтиёзларининг тадбиркорлик субъектларига фойдаси яққол кўзга ташланади. Солиқ юкини камайтириш орқали корхоналар ушбу жамғармаларни ўз фаолиятига қайта инвестициялаши, иш ўринлари яратиши ва иқтисодий ўсишни таъминлаши мумкин. Солиқ имтиёзлари, шунингдек, мамлакат ёки минтақани хорижий инвесторлар учун янада жозибадор қилиши мумкин, агар улар пастроқ солиқлардан фойда олсалар, сармоя киритиш эҳтимоли кўпроқ бўлиши мумкин.

Бироқ, солиқ имтиёзларининг мумкин бўлган салбий томонлари ҳам мавжуд. Хавотирга соладиган нарса шундаки, солиқ имтиёзлари давлат хизматлари ва инфратузилмасига таъсир кўрсатиши мумкин бўлган давлат даромадларини камайтириши мумкин. Бундан ташқари, солиқ имтиёзлари баъзан корхоналар томонидан суистеъмол қилиниши мумкин, улар маҳаллий иқтисодиётга сармоя киритмасдан солиқ юкини камайтириш учун фойдаланишлари мумкин, барибир мамлакат ёки минтақага сармоя киритган корхоналарга солиқ имтиёзлари берилиши хавфи мавжуд, яъни имтиёзлар қўшимча иқтисодий фойда келтирмайди.

⁵⁸ The Irish Times. 2022

⁵⁹ The Straits Times. 2022

Ушбу ташвишларни бартараф этиш учун кўплаб мамлакатлар солиқ имтиёзлари учун қатъий мувофиқлик мезонларини жорий қилдилар. Ушбу мезонлар кўпинча корхоналардан имтиёзларга эга бўлиш учун катта сармоя киритишни ёки маълум миқдордаги иш ўринларини яратишни талаб қилади. Бундан ташқари, кўпгина мамлакатлар белгиланган мақсадларга эришаётганликларини ва суиистеъмол қилинмаслигини таъминлаш учун солиқларни рағбатлантириш дастурларини мунтазам равишда кузатиб борадилар ва баҳолайдилар.

Хулоса ва тавсиялар.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, солиқ имтиёзлари бутун дунё ҳукуматлари томонидан иқтисодий ўсиш ва ривожланишни рағбатлантирадиган, хорижий инвестицияларни жалб қилиш ва иқтисодий ўсишни рағбатлантириш учун кучли восита эканлиги аёнлашмоқда. Бироқ ҳукуматлар ушбу имтиёзларнинг давлат даромадларига потенциал таъсирини диққат билан кўриб чиқишлари ва имтиёзлар мамлакат ёки минтақанинг иқтисодий ўсишига ҳисса қўшадиган бизнесларга берилишини таъминлаш учун мувофиқлик мезонларини амалга оширишлари муҳимдир. Шундай қилиб, солиқ имтиёзлари инвестицияларни рағбатлантириш ва иқтисодий ўсишни рағбатлантириш учун самарали восита бўлиши мумкин. Улар кўп фойда келтириши мумкин бўлсада, улар хавф ва камчиликларга ҳам эга. Шу сабабли, солиқ имтиёзларидан фойдаланишни диққат билан кўриб чиқиш ва улардан масъулиятли ва самарали фойдаланишни таъминлаш жуда муҳим аҳамиятга эга.

Адабиётлар/Литература/Reference:

- Abdul Ibn Khaldun's I. (2015) Theory of taxation and its relevance today Turk. J. Islam. Econ., 2 (2015), [10.15238/tujise. 2.2.1-19](#)
- Agaton C.B., Guno C.S., Villanueva R.O., Villanueva R.O. (2019). Diesel or Electric Jeepney? A case study of transport investment in the Philippines using the real options approach World Electric Vehicle J., 10 (3), p. 51, [10.3390/wevj10030051](#)
- Akanbi A. (2020) The impact of tax collection and incentives on economic growth: evidence from Nigeria Int. J. Bus. Econ. Res., 9 (4), pp. 170-175
- Aribaba F.O., Oladele R., Ahmodu A.L.O., Yusuff S.A. (2019) Tax policies and entrepreneurship sustainability in Ondo State, Nigeria J. Global Entrepren. Res., 9 (1), pp. 1-13
- Atawodi O.W., Ojeka S.A. (2012) Factors that affect tax compliance among small and medium enterprises (SMEs) in North Central Nigeria Int. J. Bus. Manag., 7 (12), pp. 87-96
- Gauthier B., Reinikka R. (2006) Shifting tax burdens through exemptions and evasion: an empirical investigation of Uganda J. Afr. Econ., 15 (3), pp. 373-398
- Gbato A. (2017) Impact of taxation on growth in sub-saharan Africa: new evidence based on a new data set Int. J. Econ. Finance Canad. Center. Sci. Edu., 9 2017 [ff10.5539/ijef.v9n11p173ff](#). Ffhal-01673738f
- Gemmell, Norman, Richard Kneller, Danny McGowan, Ismael Sanz, and José F. Sanz-Sanz. (2018) "Corporate Taxation and Productivity Catch-Up: Evidence from European Firms." *Scandinavian Journal of Economics* 120 (2): 372-99.
- Engen E.M. (1996) Taxation and Economic Growth *NBER Working Paper* 5826, Cambridge
- Farzbod J. (2000) Investigation of the effective factors in the tax efficiency Govern. Manag. Train. Cent., 3 (2), pp. 112-130 Tehran
- Igbinovia I.M., Okoye E. (2017) Tax Burden, Tax Incentives and Entrepreneurial Development: Evidence from Benin City, Nigeria. The 2017 International Conference on African Entrepreneurship and Innovation for Sustainable Development AEISD Chap. 33
- Korem A. (2012) Les PME et la Politique Fiscale Nationale: effets D'éviction ou de Complémentarité dans L'économie Togolaise IDRC. *FR-ICBE Research Report* N0., 40/12
- Koranteng E.O., Osei-Bonsu E., Ameyaw F., Ameyaw B., Agyeman J.K., Dankwa R.A. (2017) The effects of compliance and growth opinions on SMEs compliance decisions: an empirical evidence from Ghana Open J. Bus. Manag., 5, pp. 230-243
- Maffini, Giorgia, Jing Xing, and Michael P. Devereux. (2016) "The Impact of Investment Incentives: Evidence from UK Corporation Tax Returns." Oxford University Centre for Business Taxation Working Paper 1601.

- Laffer A.B. (2004) The laffer curve: past, present, and future The Heritage Foundation <https://www.heritage.org/taxes/report/the-laffer-curve-past-present-and-future>, Accessed 22nd May 2022
- Ramsey F. (1927) A contribution to the theory of taxation Econ. J., 37 (145), pp. 47-61
- Quick, E., Kruse, T., Pickering, A., (2014) Rules to give by: A global philanthropy legal environment index.
- Saez E. (2004) The optimal treatment of tax expenditures. Journal of Public Economics, 88 (12), pp. 2657-2684
- Shahrodi S.M.M. (2010) Investigation of the effective factors in the efficiency of tax system J. Account. Taxat., 3 (7), pp. 917-928
- Saibu O.M. (2015) Optimal tax rate and economic growth. Evidence from Nigeria and South Africa Euro Economical, 1 (34), pp. 41-50
- Siyanbola T.T., Adedeji S., Adegbe F.F., Rahman M.M. (2017) Tax incentives and industrial/economic growth of Sub-Saharan African States J. Adv. Res. Business. Manag. Studies, 7 (2), pp. 78-90
- Исаев Ф. Совершенствование налогообложения имущества //Экономика и инновационные технологии. – 2021. – №. 6. – С. 326-333.
- Исаев, Ф. (2023). Солиқ текширувлари: аудит самарадорлиги таҳлили. Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар, 11(1), 394–401. https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss1/a42
- Исаев, Ф. (2022). Йирик корхоналар мисолида солиқ йиғилувчанлиги кўрсаткичини таҳлил қилиш методикасини такомиллаштириш. Iqtisodiyot Va ta'lim, 24(1), 317–326. Retrieved from <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/955>
- Исаев Ф. Аудит самарадорлигининг назарий-амалий талқини //Приоритетные направления, современные тенденции и перспективы развития финансового рынка. – 2023. – С. 359-361.
- Жумаев, Н., Ризаев, Н., & Исаев, Ф. (2023). Ўзбекистонда бухгалтерия ҳисобини халқаро стандартларга мувофиқлаштиришда туркий давлатлар тажрибаси. Iqtisodiyot Va ta'lim, 24(2), 58–67. Retrieved from <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/1014>
- Исаев, Ф. (2023). Солиқ юкини камайтиришда солиқ таҳлилининг таъсирига оид назарий мулоҳазалар. International Journal of Economics and Innovative Technologies, 11(2), 415–421. https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss2/i41